

världsarvsgården
PALLARS

HÄLSINGE
GÅRDAR

Copyright: Länsstyrelsen Gävleborg
Form: Region Gävleborg
Skribent: Lenita Jansson Herlitz
Källor: Världsarvsnomineringen
Foto: Jakob Dahlström, Lars Lööv,
Hälsingebilder, Hälsinglands museum

» I ena flygeln finns säregna
målningar bevarade av
”Blåmålarn” som var känd
för att använda det dyrbara
pigmentet ultramarinblått.

PALLARS i Alfta socken tillhör de allra största bondgårdarna i hela Hälsingland. Sitt herrgårdsliknande utseende med ovanligt många brokvistar och snidade dörrar fick gården när en rik bonddotter gifte sig med gårdens äldste son. Det var då som det stora nya bostadshuset byggdes. Gården var redan innan en stor gård med ovanligt många bostadsrum. Den kände dalmålaren Svärdes Hans Ersson har målat

landskap i det stora bostadshuset och i en flygel finns säregna målningar bevarade av ”Blåmålarn”. Han är känd för att ha använt det dyrbara pigmentet ultramarinblått. Hans målningar föreställer här olika namngivna platser i Sverige, vilket sällan ses på andra bondgårdar i Norden. Gården har gått i arv i samma familj sedan 1600-talet. Pallars visas endast efter förbokning.

IN 1853

MANGÅRDSBYGGNADEN VÄLDIG OCH BRED

DET STORA, VITA bostadshuset byggdes år 1858 och är två och en halv våning högt och ovanligt brett. Det storslagna intrycket förstärks av en speciell takform, mansard-taket, som blev modernt bland bönderna i Alfta under årtiondena kring 1800-talets mitt. Brokvisten har en för Alfta typisk form, men är mycket större än andra i området. Traktens rika snickeritradition kommer även till uttryck i de lokaltypiskt snidade dörrarna.

VÄGGMÅLNINGAR I MANGÅRDSBYGGNADEN

Det har tidigare funnits flera festrum i mangårdsbyggnaden. Idag finns väggmålningar kvar i två rum, i en före detta dagligstuga i bottenvåningen samt vindsvåningens stora förstuga. Förstugan är dekorerad med schablonmåleri i limfärg medan dagligstugans väggar har målade landskapsutsikter utförda av den kände dalmålaren Svärdes Hans Ersson. Målningarna är gjorda i oljefärg och bildar ett sammanhängande landskap med träd och buskar.

ÖSTRA FLYGELN EGENTLIGEN TVÅ BYGGNADER

Östra flygeln består i själva verket av två olika byggnader, båda med två våningar placerade gavel mot gavel. Båda byggnaderna tros vara från 1700-talet. Den norra byggdes som sängstuga, medan den södra är ett före detta stall som år 1853 byggdes om till bostad för bonden Jonas Nilssons föräldrar då de flyttade ut ur det stora huset. Båda byggnaderna har varsin brokvist i olika stilar. Brokvisten på det södra huset är typisk för 1800-talets mitt, medan det mjukare formspråket på sängstugans brokvist tyder på en högre ålder.

HÄLSINGEGÅRDARNAS HISTORIA

MÅNGA RUM FÖR FEST

En hälsingegård kunde ha upp till femton inredda rum men endast ett par av rummen användes till vardags. Resten användes bara vid riktigt betydelsefulla tillfällen, som bröllop. Dessa festrum är ofta rikt dekorerade där målningstekniken fick markera rummets användning och status.

LINET, SKOGEN OCH HANDELN

Böndernas goda ekonomi hade sin grund i jordbruket och boskapsskötseln. Utöver det hade även många hälsingebönder möjlighet att få inkomst från linnetillverkning, handel samt försäljning av skogsmark och avverkningsrätter.

SÄNGSTUGAN I DYRBAR ULTRAMARINBLÅ

Sängstugan på Pallars är Hälsinglands bäst bevarade exempel på en friliggande byggnad för övernattnig vid fester. Här har interiörerna bevarats helt sedan byggtiden runt 1853 då hela huset dekorerades av en okänd dalmålare som kallades "Blåmålarn". Hans stil är karaktäristisk och är känd från fler gårdar i trakten. Typiskt för hans måleri är den rika användningen av det dyra och statushöjande ultramarinblå pigmentet.

STOCKHOLM, VÄSTERÅS OCH LAPPLAND

Som på så många andra håll i Alfta föreställer måleriet i söngstugan avbildningar av landskap. Traditionell är även indelningen i bågformade fält som skiljs åt av kolonner. Men till skillnad från annat samtida landskapsmåleri i socknen är det inte rena fantasilandskap som avbildas. I stället ser man här namngivna svenska städer som Stockholm, Västerås och Gävle. På väggen närmast ingångsdörren finns ett unikt motiv från Lappland. Här avbildas kåtor och samer som åker efter renar i en traditionell samisk släde. Motivet har inte några motsvarigheter i svenskt väggmåleri för övrigt, inte ens i övriga Norden.

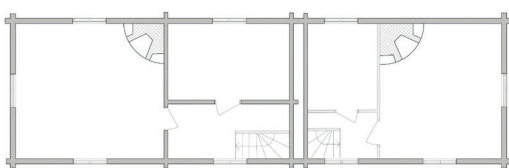
ÖVERVÅNINGEN I ÖSTRA FLYGELN OINREDD

Ovanför söngstugan finns ett motsvarande rum med fyra sängar och bara timmerväggar. Detta rum är också avsett för övernattnig, men inte för bröllopsgäster utan för tillfällig arbetskraft som lejda slätterarbetare och kringvandrande hantverkare. De som har bott här genom åren har lämnat efter sig olika inskrifter på väggar och i tak. Dessa båda rum förstärker upplevelsen av varandra och visar på ett unikt sätt den stora spännvidden mellan vardag och fest i Hälsinglands bondekultur.

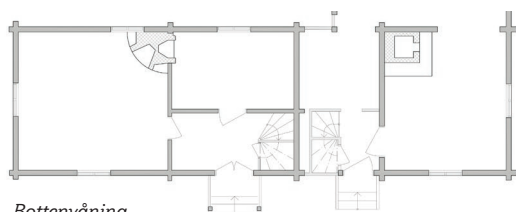
DET SÖDRA BOSTADSHUSET I ÖSTER

Det lilla bostadshuset längst söderut i östra flygeln inreddes också av Blåmålarn. Här är landskapsutsikterna dock betydligt enklare.

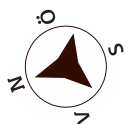
PLANSKISS ÖSTRA FLYGELN

Övervåning

Bottenvåning

VÄSTRA FLYGELN TIDIGARE HUVUDBYGGNAD

Den västra flygeln är större än den östra och har troligen varit huvudbyggnad på gården tidigare. Flygeln rymmer tre bostadsrum och bakstuga. Den är byggd i en våning med låg, inredd vind. I stället för de traditionella låga fönstren på sidorna har vindsvåningen en rad cirkelrunda fönster, ett arrangemang som inte har någon motsvarighet någon annanstans i Hälsingland. Brokvisten är daterad 1819 vilket troligen också anger husets byggår.

GIFTERMÅL OCH BOSTADSBYGGANDE

Gården Pallars har gått i arv i samma familj sedan 1600-talet. Hur långt dessförinnan gården har existerat är inte känt. Byn omnämns dock i skriftliga källor redan på 1200-talet och har med all sannolikhet sitt ursprung i järnåldern. Fram till år 1809 beskattades fönsterrutor i Sverige och taxeringslängderna från det året visar att Pallars tillhörde de gårdar i Hälsingland som hade allra flest fönster – hela 25 stycken – och följaktligen ett ovanligt stort antal bostadsrum. Den stora mangårdsbyggnaden uppfördes 1855–1858 efter att gårdens son Jonas Nilsson gift sig med Brita Olsdotter, dottern till Alftas rikaste bonde.

TVÅ ÄLDRE UTHUS KVAR

Till gården hör en större ladugård som byggdes 1930. Av de äldre uthusen återstår två härbren och ett stall.

KORT OM VÄRLDSARV

Ett världsarv är en miljö som anses vara helt unik i världen och därmed har betydelse för hela mänskligheten. De kriterier som ska uppfyllas för att utses till världsarv styrs av världsarvskonvention från år 1972 som då antogs av FN-organet Unesco. När ett objekt väl skrivs in på världsarvslistan är landet där världsarvet finns förpliktigat att se till att det bevaras för eftervärlden.

HÄLSINGEGÅRDARNA MED I VÄRLDSARVSLISTAN

Det finns idag drygt 1100 världsarv runt om i världen. Varje år tillkommer ungefär tret-tio stycken. Sverige har femton. Sedan sommaren 2012 är sju gårdar i Hälsingland ett av världsarven.

Hälsingegårdarna skrevs in på Unescos världsarvslista under namnet "Decorated Farmhouses of Hälsingland". Utnämningen fokuserar på det som verkligen är unikt med gårdarna, den folkliga byggandet och utsmyckandet av rum och hela hus enbart för fest. Att vanliga bönder byggde så stora hus med så många och stora rum enbart avsedda för fester gör att det finns fler dekorerade interiörer i bondemiljöer bevarade i Hälsingland än någon annanstans i världen. De flesta av dessa gårdar byggdes på 1800-talet då byggandet nådde sin höjdpunkt.

Gästgivers

Kristofers

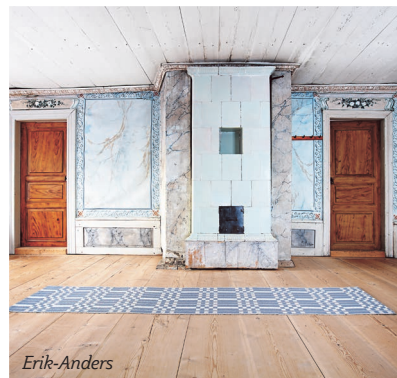
Jon-Lars

Bortom Åa

Bommars

Erik-Anders

Pallars under tidigt 1900-tal.
(fotograf okänd, rättigheterna ägs
av Jan-Erik Olanders)

» Ett världsarv är en miljö som anses vara helt unik i världen och därmed har betydelse för hela mänskligheten. De kriterier som ska uppfyllas för att utses till världsarv styrs av världsarvskonvention från år 1972 som då antogs av FN-organet Unesco.

VÄRLDSARVET HÄLSINGEGÅRDAR BESTÅR AV DE SJU VÄRLDSARVSGÅRDARNA

Gästgivars i Vallsta

Kristofers i Stene, Järvsö

Jon-Lars i Långhed, Alfta

Bortom Åa i Fågelsjö

Bommars i Letsbo, Ljusdal

Erik-Anders i Asta, Söderala

Pallars i Långhed, Alfta

VISNINGAR OCH ÖPPETHÅLLANDE

Pallars är en privatägd bostad. Det innebär att gården inte är öppen för allmänheten. Visningar för grupper kan arrangeras, kontakta Besökscentrum/Visitor Center (www.ol-anders.se), tel 0271-577 77) för mer information. **Respektera den privata miljön och gå inte in på gården utan att först ha bokat tid för visning.**

LÄR KÄNNA DITT KULTURARV – MEN MED ANNAT ÄN HÄNDERNA!

Det är viktigt att komma ihåg att vårt gemensamma världsarv ska fortsätta skyddas. Rök inte på området och rör inte vid målade ytor, trä och tyg.

FÖR MER INFORMATION

Visitor Center/Besökscentrum/
Turistbyrå i Ovanåkers kommun:
www.ol-anders.se

www.varldsarvethalsingegardar.se

www.lansstyrelsen.se/gavleborg
(Besöksmål/Världsarvet Hälsingegårdar)

BESÖKSCENTRUM

Stene Gård, Järvsö
www.stenegard.com

Gästgivars, Vallsta
www.varldsarvetgastgivars.se

Hälsingegård Ol Anders, Alfta
www.ol-anders.se

Erik-Anders, Asta
www.erik-anders.se

Respektera den privata miljön och
besök inte gården utan att först ha
bokat tid för visning.

